

Яловега Роксолана,

старший викладач,

кафедра базових та спеціальних дисциплін

Навчально-наукового інституту розвитку освіти,

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

roksolana_yalovega@ukr.net

ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ ПРАВИЛЬНОГО РОЗУМІННЯ ДИНАМІЧНИХ ЗМІН В ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІЙ СИСТЕМІ МОВИ

***Анотація.** У статті висвітлюються основні зміни, що відбуваються в українській мові внаслідок нинішньої російсько-української війни (з 2014 р ., а особливо після 24 лютого 2022 р.) Розглянуто один із важливих шарів поповнення й збагачення лексико-семантичної системи української мови на даний час – суспільно-політичні слова і терміни. Висвітлено основні аспекти правильного сприйняття слів воєнного часу, а також рекомендації щодо кращого розуміння динамічних змін у системі української мови, способів їх використання та аналізу семантичних значень.*

***Ключові слова:** військова лексика, українська лексикографія, тлумачний словник, тематична група, значення.*

***Annotation.** The article highlights the main changes taking place in the Ukrainian language as a result of the current Russian-Ukrainian war (since 2014, and especially after February 24, 2022). One of the important layers of replenishment and enrichment of the lexical-semantic system of the Ukrainian language at the present time is considered - social and political words and terms. The main aspects of the correct perception of wartime words are highlighted, as well as*

recommendations for a better understanding of dynamic changes in the Ukrainian language system, ways of their use and analysis of semantic meanings.

***Key words:** military vocabulary, Ukrainian lexicography, explanatory dictionary, thematic group, meaning.*

Вступ. Мова є живим організмом, постійно розвивається та адаптується до змін у суспільстві. Одним з найяскравіших проявів цього розвитку є поява нових слів, які називаються неологізмами. Військовий час є періодом інтенсивних змін, де технології, тактики та стратегії постійно змінюються для вдосконалення військових операцій. У цьому контексті виникають нові концепти та поняття, які потребують відповідного мовного вираження.

Мета статті – розкрити формування у студентів правильного розуміння динамічних змін в лексико-семантичній системі мови

Результати дослідження. Формування у студентів правильного розуміння динамічних процесів у лексико-семантичній системі української мови є важливою складовою сучасної лінгвістичної освіти. Це завдання полягає в усвідомленні того, що мова — живий організм, який постійно розвивається, піддається впливу внутрішніх та зовнішніх факторів, змінюючи як своє лексичне, так і семантичне наповнення.

Основними аспектами формування такого розуміння є:

1. Історичний аспект розвитку лексики. Важливо показати, як відбувалися зміни в лексичному складі української мови в різні періоди її історії. Це включає запозичення слів, утворення нових лексичних одиниць, а також втрата старих.

2. Внутрішні механізми розвитку мови. Сюди входять такі процеси, як лексична деривація (утворення нових слів), розширення або звуження значення слів, омонімія, синонімія та антонімія. Студентам варто показати, як нові поняття та явища знаходять своє відображення в мові через нові слова або зміну значень існуючих.

3. *Зовнішні впливи.* Це охоплює вплив інших мов (особливо через запозичення та калькування), культурних та соціальних змін, що впливають на семантичне навантаження слів.

4. *Контекстуальні зміни.* Одне слово може мати різні значення залежно від контексту. Важливо навчити студентів розуміти зміни, що виникають під час використання слова в різних мовленнєвих ситуаціях.

5. *Практичний аналіз.* Студентам слід активно аналізувати сучасні мовні явища, працювати з новими термінами, сленгом, а також науковими та професійними термінами, які змінюють свої значення або з'являються в мові.

Для успішного формування розуміння цих процесів у студентів, важливо застосовувати інтерактивні методи навчання, такі як аналіз текстів, дискусії, дослідження етимології слів, порівняння старих та нових значень, а також практичні завдання на створення нових слів або перетворення існуючих.

Розуміння неологізмів є важливою частиною мовної компетенції сучасного студента. Неологізми — це нові слова або вислови, які з'являються в мові для позначення нових понять, явищ, об'єктів або подій. Вивчення неологізмів української мови має допомогти студентам адаптуватися до мовних змін і краще розуміти, як мова розвивається [3, с. 124].

Щоб студенти правильно розуміли неологізми, варто врахувати кілька ключових аспектів:

1. Походження неологізмів:

- **Внутрішні процеси.** Неологізми можуть утворюватися шляхом словотвору за допомогою наявних у мові засобів (префіксів, суфіксів, словосполучень тощо). Наприклад, такі слова, як «екозахист», «креативник», створюються з внутрішніх ресурсів мови.

- **Запозичення.** Багато неологізмів походять із інших мов, особливо англійської, через запозичення. Студенти мають навчитися розуміти механізми запозичення та адаптацію іноземних слів в українську мову.

2. **Смислове навантаження.** Неологізми часто описують нові технології, соціальні явища чи культурні зміни. Студенти мають усвідомлювати, що такі

слова не просто додаються до лексикону, але й відображають зміни в суспільстві та культурі.

3. Адаптація неологізмів у мовній практиці. Студентам важливо розуміти, як нові слова входять у повсякденну мову та закріплюються в ній. Деякі неологізми швидко стають загальноживаними, інші можуть залишатися на периферії мови або зникати. Прикладом успішної адаптації є слово «смартфон», яке стало стандартним.

4. Функціонування неологізмів у різних мовних стилях. Студентам слід розрізняти, як неологізми використовуються в різних контекстах. Наприклад, у науковому стилі частіше з'являються технічні терміни, як-от «дрон» або «блокчейн», тоді як у розмовному стилі поширені сленгові слова або слова молодіжних субкультур, як «хайп», «челендж».

5. Критичне ставлення до неологізмів. Важливо розвивати вміння критично аналізувати нові слова, розуміючи їх доцільність і доречність. Студенти повинні навчитися розпізнавати штучні або надмірні запозичення та уникати вживання тих, які не відповідають нормам української мови або які ускладнюють спілкування.

6. Практичні завдання. Для закріплення знань студенти можуть аналізувати нові слова в текстах ЗМІ, рекламних матеріалах, соціальних мережах. Також корисним буде завдання на створення нових слів, що допоможе краще зрозуміти принципи словотворення.

Розуміння неологізмів розвиває гнучкість мовного мислення, допомагає залишатися актуальним в інформаційному просторі й сприяє підвищенню загальної лінгвістичної культури.

Якщо говорити про слова воєнної тематики, то розуміння студентами таких слів є важливим аспектом мовної культури в умовах актуальних політичних та соціальних подій. Воєнна термінологія та нові слова, які з'являються під час війни, відображають специфічні реалії цього періоду, що впливають на всі сфери життя суспільства.

Для формування правильного сприйняття слів воєнного часу у студентів слід врахувати кілька аспектів:

1. Ознайомлення з військовою термінологією. Багато слів воєнного часу походять з військової термінології, яка включає технічні терміни та назви військових операцій. Наприклад:

- Техніка та зброя: «Байрактар», «джавелін», «гвинтокрил», «безпілотник».
- Тактичні терміни: «окоп», «фортифікація», «позиційна війна», «контрнаступ».

Студенти повинні вміти розпізнавати ці слова та розуміти їхні точні значення, щоб правильно використовувати їх в академічному та побутовому контексті.

2. Запозичення та нові слова. Під час війни мова зазнає змін через появу нових понять і термінів, як запозичених із інших мов, так і створених на основі внутрішніх ресурсів мови. Наприклад, слова «волонтерство», «евакуація», «рекрутинг» можуть бути частіше вживаними та набувати нових значень у воєнний час. Студенти мають зрозуміти, як ці слова виникають і вживаються.

3. Слова, пов'язані з інформаційною війною та медіапростором. Під час воєнних конфліктів велике значення мають поняття, пов'язані з інформаційними операціями, фейковими новинами та пропагандою. Студенти повинні розуміти такі терміни, як «інформаційна війна», «дезінформація», «фейки», «тролінг», «блокування соцмережі». Це допоможе критично оцінювати інформацію в медіапросторі.

4. Емоційна забарвленість і зміна значень. Багато слів у воєнний час набувають особливого емоційного забарвлення. Наприклад, слово «герой» може використовуватися в новому значенні для позначення захисників країни, а слово «окупант» - з негативною конотацією для позначення ворогів. Студенти повинні розуміти ці зміни та вміти використовувати слова в відповідному емоційному контексті.

5. Неологізми та сленг. Воєнний час також сприяє появі неологізмів і воєнного сленгу. Наприклад, слова на кшталт «запоре брик» (для позначення

кордону з Росією) чи «орки» (сленг для позначення російських військових) набули популярності в розмовній мові. Студенти мають усвідомлювати їхнє походження та значення, щоб орієнтуватися в неформальному спілкуванні та медіа.

6. Практичні завдання. Для поглиблення розуміння воєнної лексики студентам можна пропонувати аналізувати воєнну термінологію в новинах, оглядах подій, соціальних мережах. Важливо також звертати увагу на специфіку використання таких слів в офіційних документах, публіцистиці та літературі.

7. Роль мови у формуванні національної ідентичності. Важливий аспект вивчення слів воєнного часу полягає в їхньому впливі на національну ідентичність. Студенти мають усвідомлювати, що мова відображає боротьбу за незалежність та суверенітет. Такі слова, як «патріот», «незалежність», «державність», набувають особливого значення у воєнний час і формують нові смислові орієнтири для суспільства.

Формування мовленнєвих та комунікативних умінь здобувачів освіти на сучасному етапі є першочерговим завданням. В інформаційному суспільстві кожен повинен володіти навичками швидкого сприйняття будь-якої форми мовлення, вміти віднайти необхідну інформацію та ефективно взаємодіяти. Рівень словникового запасу, культура мови і навички мовлення визначають професійну майстерність та успіх особистості [1, с. 79].

Підхід до засвоєння української лексики як системи, що є комплексом взаємопов'язаних елементів, вбачається найважливішим принципом під час засвоєння рідної мови. Робота така проводиться на спеціально дібраному текстовому матеріалі, багатому власне українськими словами. Пропонуються різностильові тексти, що допомагає прослідкувати функції слів, зміну смислового та стильового навантаження [2, с. 60].

Передумовою успішного засвоєння нових слів є робота зі словниками різного типу, довідковою літературою. Це пояснюється насамперед необхідністю тлумачення лексичного значення незрозумілих слів, добору синонімів, зіставлення з російськими лексемами. Лексична робота обов'язково

проводиться із застосуванням методів бесіди та розповіді вчителя. Адже є необхідність знайомити учнів з різноманітними семантичними характеристиками слова.

За умов стрімкого розвитку технологій та змін у суспільному середовищі, професійне вивчення української мови набуває нових контекстів та завдань. Здобувачі вищих освітніх закладів потребують не лише засвоєння мовних навичок, але й ефективного їх використання в контексті своєї майбутньої професійної діяльності. Зокрема, підкреслюємо важливість розвитку комунікативних умінь та вивчення специфічної терміної лексики, яка є ключовою для професійного успіху [3, с. 125].

Висновки. Бачимо, що війна впливає на лексику та семантику української мови і ці зміни мають бути зрозумілими студентам. Тому успішна реалізація сучасних підходів викладання української мови вимагає від викладачів поєднання теоретичних знань із практичним застосуванням в освітньому процесі. Викладачі повинні застосовувати інтегрований підхід для формування правильного розуміння цих процесів, оскільки опанування нової лексики дозволяє студентам краще адаптуватися до сучасних умов та комунікаційних вимог.

Список використаних джерел

1. Діденко Н.М. Сучасні підходи формування комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти в процесі викладання української мови за професійним спрямуванням. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 48, Т. 1. С. 76 - 80. URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/handle/123456789/6732> (дата звернення: 16.10.2024).

2. Кирилюк О.Л. Суспільно-політичні неологізми як віддзеркалення мовної картини воєнного протистояння. *Наукові записки НаУКМА. Мовознавство*. 2018. Т. 1. С. 58 - 62.

3. Пентилюк М. Розвиток української лінгводидактики в контексті державного стандарту базової і повної освіти в Україні. *Вісник Львівського університету. Серія «Філологія»*. 2010. Вип. 50. С. 123 - 130.